

Macedonia Północna: prawica wraca do władzy

Łukasz Kobeszko

Kończący się okres rządów centrolewicy (2017–2024) charakteryzowały istotne zmiany i osiągnięcia: zmieniono nazwę państwa, rozwiązując długotrwały spór z Grecją na tym tle, doprowadzono do zniesienia bułgarskiej blokady rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych do UE oraz wprowadzono kraj do NATO. Sytuacja wewnętrzna w Macedonii Północnej jest dzisiaj stabilniejsza niż w minionej dekadzie, a napięcia i konflikty o charakterze etnicznym, zwłaszcza z ludnością albańską, są znacznie mniej intensywne. Pomimo tych sukcesów do władzy – w wyniku wyborów z 8 maja – powróci prawica, której rządy w latach 2006–2016 kojarzone są z tendencjami autorytarnymi i powszechną korupcją. Źródłami jej wyborczego sukcesu są obietnice poprawy warunków socjalnych i rozczarowanie społeczeństwa wolnym procesem naprawy państwa, a także brak szybkich postępów w integracji z UE.

Źródła sukcesu: hasła socjalne i większa asertywność

8 maja podwójne zwycięstwo wyborcze odniosła Wewnętrzna Macedońska Organizacja Rewolucyjna – Demokratyczna Partia Macedońskiej Jedności Narodowej (WMRO-DPMNE), jedno z najstarszych ugrupowań w Macedonii Północnej. W wyborach parlamentarnych i prezydenckich otrzymała odpowiednio blisko dwukrotnie i trzykrotnie więcej głosów od rządzącego do tej pory Socjaldemokratycznego Związku Macedonii (SDSM). Wynik ten jest dowodem na odbudowę zaufania wyborców do tej partii. Utraciła ona władzę w 2017 r. po ponad dekadzie rządów, w atmosferze skandali korupcyjnych i protestów społecznych po ujawnieniu nagrań wskazujących na praktyki autorytarne i zwalczanie opozycji przy pomocy służb specjalnych. Końcówka poprzednich rządów WMRO-DPMNE wiązała się z długotrwałym i destabilizującym państwo konfliktem z opozycją, w którego rozwiązanie włączyła się Unia Europejska. Symbolem tych czasów był premier i ówczesny lider partii w latach 2006–2016 Nikola Gruewski, który po odejściu z funkcji został skazany prawomocnym wyrokiem i zbiegł na Węgry, gdzie uzyskał azyl polityczny.

Od 2018 r. (początkowo w niewielkim stopniu) nowy lider partii Hristijan Mickoski próbował odciąć się od dawnego jej wizerunku, a narracja ugrupowania skoncentrowała się głównie na kwestiach tożsamościowych. Skupiono się m.in. na krytyce porozumień zawartych przez rządy centrolewicowe: z Grecją w kwestii zmiany nazwy państwa (porozumienie z Prespy z 2018 r.) oraz z Bułgarią (układ o przyjaźni, dobrym sąsiedztwie i współpracy z 2017 r. oraz ugoda z 2022 r. znosząca bułgarskie weto wobec otwarcia przez Macedonię Północną negocjacji akcesyjnych z UE).

Nowa prezydent Gordana Siłjanowska-Dawkowa, która już w poprzednich wyborach prezydenckich w 2019 r. starała się o elekcję (przegrała w drugiej turze ze Stewem Pendarowskim, otrzymując 46% głosów), zapowiadała wówczas zorganizowanie

referendum w kwestii przywrócenia dawnej nazwy państwa. W ostatnich latach WMRO-DPMNE stopniowo wyciszała te postulaty i zaczęła akcentować program socjalny, co znalazło odzwierciedlenie w kampanii przedwyborczej (m.in. obiecywano podwyższenie emerytur o 30%). Zaskoczenie i krytyczne reakcje Unii Europejskiej, Grecji oraz Bułgarii wywołało pominięcie przez Siłjanowską-Dawkową zmienionej nazwy państwa podczas składania roty ślubowania prezydenckiego 12 maja w Skopje (nowa prezydent posłużyła się tylko formą „Macedonia”). Oprócz obliczonych na twardy elektorat WMRO-DPMNE podobnych gestów symbolicznych nie należy się jednak raczej spodziewać ponownego otwarcia dyskusji o nazwie państwa na arenie międzynarodowej i w relacjach regionalnych.

W ubiegłej dekadzie rządy WMRO-DPMNE, przy deklaratywnym poparciu dla integracji euroatlantyckiej, balansowały pomiędzy Zachodem, Serbią, Rosją i Chinami (Moskwa krytycznie odnosiła się do demonstracji przeciwko rządowi prawicy w latach 2014–2017, przyrównując protesty do „kolorowych rewolucji”). Obecnie można oczekiwać większego zaangażowania zwycięskiej partii w proces integracji europejskiej niż podczas sprawowania przez nią władzy przed 2017 r., choć z mniejszym – w porównaniu do gabinetów centrolewicowych – nastawieniem na kompromisy z państwami sąsiedzkimi. Podpisana w 2022 r. w wyniku inicjatywy francuskiej ugoda z Bułgarią wpisała w ramy negocjacyjne konieczność wprowadzenia do konstytucji Macedonii zmian uznających mniejszość bułgarską za jeden z konstytutywnych narodów tworzących państwo macedońskie (zob. [Krucza ugoda Macedonii Północnej z Bułgarią](#)). Nowa ekipa może więc przyjąć strategię toczenia negocjacji akcesyjnych przy jednoczesnym odwlekaniu wprowadzenia oczekiwanych przez Bułgarię zmian w ustawie zasadniczej aż do zakończenia pertraktacji. W pierwszych reakcjach na powrót do władzy WMRO-DPMNE władze bułgarskie podkreślają konieczność twardego egzekwowania od Skopje wypełnienia warunków ugody sprzed dwóch lat.

Można się spodziewać, że nowy rząd będzie również kontynuował ostrożną politykę wsparcia politycznego dla Ukrainy prowadzoną przez dotychczasową koalicję. Jednocześnie prawdopodobna będzie intensyfikacja relacji z Serbią i Węgrami – prezydent Aleksandar Vučić i premier Viktor Orbán byli jednymi z pierwszych polityków zagranicznych, którzy pogratulowali WMRO-DPMNE podwójnego zwycięstwa.

Przegranymi mimo sukcesów

Słaby rezultat SDSM to skutek przewlekłego kryzysu tej partii, trwającego co najmniej od 2021 r., gdy po niesatysfakcjonujących wynikach wyborów samorządowych z przewodniczenia partii i stanowiska premiera zrezygnował Zoran Zaew. Kolejne zmiany premierów – w 2022 r. Zaewa zastąpił Dimitar Kowaczewski, a w styczniu br. nowym szefem rządu został Talat Xhaferi (jako pierwszy Albańczyk w historii niepodległej Macedonii), przedstawiciel koalicyjnego Demokratycznego Związku na rzecz Integracji – nie były w stanie odwrócić tendencji spadku poparcia.

Porażka i utrata władzy przez SDSM wynikają z postępującego rozczarowania rządami tej partii. W momencie obejmowania władzy w 2017 r. wzbudziła ona wielkie nadzieje społeczne na ambitne reformy i naprawę państwa, rozliczenie afer rządów prawicy, jak również na poprawę sytuacji gospodarczej i powrót na ścieżkę integracji z UE. Na fali tych nadziei doszło także do zwycięstwa w wyborach prezydenckich w 2019 r. wywodzącego się z tej partii Stewa Pendarowskiego.

Erozja poparcia dla centrolewicy rozpoczęła się na początku pandemii (w 2020 r. nastąpił 4,5-procentowy spadek PKB), a następnie pogłębiała się w wyniku kryzysu energetycznego spowodowanego wzrostem cen energii i eksploataowaniem przestarzałej, ulegającej częstym awariom infrastruktury elektrycznej. Zapowiadana przez kolejne rządy centrolewicy walka z korupcją przebiegała nazbyt wolno, a jej efekty, poza niewielkimi wyjątkami jak skazanie Gruewskiego, były słabo zauważalne przez obywateli.

Zarazem w trakcie swoich siedmioletnich rządów centrolewica dokonała szeregu niezwykle ważnych dla przyszłości państwa zmian. W 2020 r. kraj przystąpił do NATO. Przesłano też kontrowersyjne dla społeczeństwa porozumienie z Grecją i Bułgarią, co zaowocowało otwarciem w 2022 r. negocjacji akcesyjnych z UE. Osiągnięto także znaczący postęp w kwestii międzynarodowego uznania Macedońskiej Cerkwi Prawosławnej (o co zabiegał szczególnie prezydent Pendarowski), która od wyłonienia się w latach 60. XX wieku ze struktur serbskich długo nie była uznawana za kanoniczną przez pozostałe autokefalie. W 2022 r. jej autonomię potwierdził Patriarchat Ekumeniczny, a Serbska Cerkiew Prawosławna udzieliła autokefalii.

W polityce wewnętrznej udało się znacznie zmniejszyć napięcia i konflikty utrzymujące się w poprzedniej dekadzie, zwłaszcza do 2017 r., jak również zrealizować gros podnoszonych od lat przez mniejszość albańską postulatów dotyczących jej większej partycypacji w instytucjach państwowych. W związku z tym pozycja ugrupowań albańskich na scenie politycznej uległa znaczącemu wzmocnieniu w stosunku do poprzednich dekad. Przyczyniło się to do widocznego osłabienia sporów etnicznych i tożsamościowych w polityce wewnętrznej, a co za tym idzie – do konsolidacji macedońskiej państwowości.

ANEKS

Szczegółowe wyniki wyborów

8 maja w Macedonii Północnej odbyły się wybory parlamentarne oraz druga tura wyborów prezydenckich. W obydwu przypadkach zwycięstwo odniosła prawicowa Wewnętrzna Macedońska Organizacja Rewolucyjna – Demokratyczna Partia Macedońskiej Jedności Narodowej (WMRO-DPMNE). Kandydatka tego ugrupowania na stanowisko głowy państwa – Gordana Siłjanowska-Dawkowa – otrzymała 65% głosów, a urzędujący prezydent Stewo Pendarowski wywodzący się z Socjaldemokratycznego Związku Macedonii (SDSM) – 29%. Rządząca od 2017 r. centrolewica poniosła też klęskę w wyborach do liczącego 120 posłów Zgromadzenia Republiki. Opozycyjny blok Twoja Macedonia, którego główną partią jest WMRO-DPMNE, uzyskał w nich 41% poparcia i 58 mandatów. Na drugim miejscu znalazła się koalicja Front Europejski, tworzona głównie przez współrządzące do tej pory albańskie ugrupowanie Demokratyczny Związek na Rzecz Integracji (mac. DUI / alb. BDI) z 15% poparcia (19 mandatów). Koalicja Na Rzecz Przyszłości Europejskiej skupiona wokół SDSM znalazła się dopiero na trzecim miejscu z 14% głosów (18 mandatów). Do parlamentu weszły również dotychczas opozycyjny albański blok Wartość (alb. VLEN) – 12% (13 mandatów), radykalne ugrupowanie Lewica – 6% (6 mandatów) oraz populistyczny Ruch ZNAM – Za Naszą Macedonię – 5% (6 mandatów). Z uwagi na to, że blokowi zbudowanemu wokół WMRO-DPMNE do zdobycia większości parlamentarnej zabrakło trzech mandatów, najprawdopodobniej utworzy on koalicję rządową z albańskim blokiem Wartość.

Sylwetka nowej prezydent

Gordana Siljanowska-Dawkowa ma 71 lat i jest z wykształcenia prawniczką konstytucjonalistką (ukończyła studia na Uniwersytecie w Lublanie oraz Uniwersytecie Świętych Cyryla i Metodego w Skopje). Po uzyskaniu przez Macedonię niepodległości brała udział w pracach komisji parlamentarnej opracowującej projekt konstytucji kraju. W rządzie Branka Crvenkowskiego (1992–1994) pełniła funkcję ministra bez teki. Współpracowała także z agendami ONZ w kwestiach rozwoju samorządu terytorialnego w państwach regionu. Jest zamężna, ma dwójkę dzieci. Członkini WMRO-DPMNE od początku lat 90. Siljanowska-Dawkowa będzie pierwszą kobietą w historii niepodległej Macedonii na tym stanowisku.

W gabinetowym systemie politycznym Macedonii Północnej rola prezydenta jest ograniczona.